

**ARENGUKAVA „EESTI TOIT“
LÕPPARUANNE
2006-2008**

SISUKORD

1. Kokkuvõte	3
2. Taust	4
3. Juhtimine	5
4. Rahastamine	7
5. Tegevuste hindamine.....	10
6. Arengukava mõju	21
Lisa. Arengukava „Eesti toit“ finantsplaan 2006-2008	

1. KOKKUVÕTE

Arengukava „Eesti toit“ oli Põllumajandusministeeriumi poolt hallatav valdkondlik arengukava, mille eelarveks oli kavandatud 45 miljonit krooni. Kolme rakendusaasta jooksul kujunes lõplikuks eelarveks 41 011 376 krooni. Planeeritust väiksema eelarve peapõhjuseks oli 2008. aasta negatiivne lisaeelarve. Arengukava juhtimist ja elluviimist teostati läbi laiapõhjalise nõukogu ning arengukava rakendamist korraldava töörühma. Arengukava koostamise ja juhtimise protsessi auditeeriti 2008. aastal Riigikontrolli poolt läbiviidud auditi „Strateegiad tervislike eluviiside ja hoiakute kujundamiseks“ raames, mille tulemusena hindas Riigikontroll arengukava „Eesti toit“ koostamise ja juhtimise protsessi läbipaistvaks.

Põllumajandusministeerium on arengukava mõju hindamiseks tellinud ka uuringud, et kaardistada valdkonna ekspertide ning avalikkuse arvamusi arengukava „Eesti toit“ jätkamise küsimuses. Arvestades nii toidusektori ekspertide kui ka avalikkuse hinnanguid arengukavale tervikuna, võib järeldada, et rakendatud meetmete mõju avaldub eeskätt üldise suhtumise ja teadmiste muutumises pikema aja jooksul ning taoliste tegevuste jätkamine on vajalik. 2009. aasta alguses Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbi viidud uuringu „Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused“ raames küsiti elanikelt, kuivõrd on nad tunnetanud arengukava „Eesti toit“ mõju. Elanike väidetel on nad arengukava tegevuste tulemusel hakanud senisest rohkem tähelepanu pöörama toidu kvaliteedile (44% vastanutest) ning valdav osa (81%) elanikest pidas taolisi riigipoolseid meetmeid vajalikeks. Arengukavas fikseeritud indikaatorite saavutustasemeid analüüsid tuleb silmas pidada asjaolu, et toiduturul on väga palju tegureid ja meetmeid, mis indikaatorite saavutustaset mõjutavad.

Hinnates analoogilise arengukava vajalikkust järgnevateks aastateks, tuleb tõdeda, et tarbijakäitumise muutmisele suunatud meetmete rahastamise kava peaks olema pikaajaline, kuna soovitud tulemuste saavutamiseks peab teavitustöö olema järjepidev. Antud seisukoht tugineb ka Riigikontrolli poolt esitatud soovitusel, kus juhiti tähelepanu asjaolule, et arvestades tegevuste pikaajalist mõju, tuleks tähelepanu pöörata planeeritud tegevuste rahastamise tagamisele ka negatiivse riigieelarve tingimustes. Põllumajandusministeerium on soovitusel järginud ning leidnud vaatamata riigieelarve kärbetele vahendeid arengukavas seatud prioriteetide suunas töötamiseks ning arengukava raames alustatud tegevusi jätkanud.

2. TAUST

Arengukava „Eesti toit“ kiideti Vabariigi Valitsuses protokollilise otsusega heaks 15. detsembril 2005. aastal. Arengukava “Eesti toit” põhieesmärgiks oli aidata kaardistada toidu tootmise, töötlemise, turustamise ja tarbimise olukorda, kujundada tüüpilise eesti toidu kuvandit, suurendada toidukaupade konkurentsivõimet ja kodumaise ning välistarbija rahulolu eesti toiduga. Tegemist oli valdkonna arengukavaga, millele oli kolmeks aastaks planeeritud rahalisi vahendeid 45 miljoni krooni ulatuses.

Arengukava koosnes üheksast meetmest, mille raames teostati erinevaid tegevusi, mille planeerimisel lähtuti eelkõige kahest strateegilisest eesmärgist: Eesti toidusektori jätkusuutliku arengu tagamisest ning tarbijate huvide kaitsmisest ja informeerimisest. Arengukava käsitles järgnevaid Põllumajandusministeeriumi tegevusvaldkondi: toidukvaliteet, toiduohutus ning toidusektori jätkusuutlikkus ja konkurentsivõime. Lisaks puudutas arengukava ka teiste ministeeriumide tegevusvaldkondi, näiteks turismi arendamist, ekspordi arengut, tarbijakaitset, tervislike toitumisharjumuste kujundamist elanikkonna hulgas ja erialase kutsehariduse arendamist.

Arengukava koostamiseks ja rakendamise koordineerimiseks moodustati laiapõhjaline nõukogu, kuhu kuulusid erinevate valdkondade esindajad. Nõukogu tööd koordineeris Põllumajandusministeeriumi kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakond, kelle põhiülesanne on kavandada ja ellu viia põllumajandustoodete kaubanduspoliitikat eesmärgiga arendada turgu ja tõsta põllumajandustooteid töötleva tööstuse konkurentsivõimet.

3. JUHTIMINE

Arengukava „Eesti toit“ juhtimist teostati läbi laiapõhjalise nõukogu ning arengukava rakendamist korraldava töörühma. Vastavalt põllumajandusministri 01. detsembri 2004. a käskkirjale nr 465 juhtis nõukogu tööd põllumajandusminister. 05. juuli 2007. a käskkirjaga nr 159 nimetas põllumajandusminister nõukogu esimeheks Põllumajandusministeeriumi põllumajandus- ja kaubanduspoliitika asekancleri. Arengukava „Eesti toit“ koostamist ja rakendamist koordineeriv nõukogu moodustati põllumajandusministri 01. detsembri 2004. a käskkirjaga nr 465, milles määrati nõukogule järgmised ülesanded:

- 1) koordineerib arengukava koostamist;
- 2) teeb ettepanekuid arengukava muutmise ja täiendamise kohta;
- 3) teeb ettepanekuid arengukava raames projektide rakendamiseks ning koordineerib ministeeriumide ning nende valitsemisalas olevate asutuste asjakohast tegevust;
- 4) annab arvamuse arengukava raames esitatud projektide kavandite kohta;
- 5) annab esitatud aruannete põhjal hinnangu arengukava raames rakendatud projektide kohta;
- 6) annab soovitusi järgmisel aastal arengukava eesmärkide täitmiseks põllumajandustootjatele ja põllumajandussaaduste töötlejatele antavate toetuste liigi ja suuruse ning muu riigiabi andmise vajaduse kohta;
- 7) teeb ettepanekuid toetuste andmise ja kasutamise parandamiseks;
- 8) teeb muid ettepanekuid kohalike põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemise kohta;
- 9) analüüsib arengukava rakendamise tulemusi ja seatud eesmärkide saavutamist ning annab soovitusi eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete võtmiseks;
- 10) vajaduse korral moodustab nõukogu liikmetest koosnevad temaatilised töörühmad.

Arengukava rakendamise perioodil toimus 9 nõukogu koosolekut ning nõukogu töös osales ligikaudu kolmkümmend liiget.

Põllumajandusministri 18. augusti 2005. a käskkirjaga nr 235 moodustati arengukava “Eesti toit” projekti täiendamist ja arengukava „Eesti toit“ rakendamist korraldava nõuandva õigusega töörühm, kuhu kuulusid ministeeriumi erinevate osakondade (kaubanduse ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakonna, kalamajandusosakonna, toidu- ja veterinaarosakonna, põllumajandusturu korraldamise osakonna, maaelu arengu osakonna ning avalike suhete osakonna) ja sotsiaalsete partnerite (Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja, Eesti

Piimaliidu ja Eesti Konjunktuuriinstituut AS-i) esindajad. Töörühma ülesanded olid sätestatud järgmiselt:

- 1) teeb ettepaneku kutsuda vajaduse korral kokku arengukava koostamist ja rakendamist koordineeriva nõuandva õigusega nõukogu;
- 2) valmistab ette ning esitab põllumajandusministrile ettepanekud arengukava esialgse projekti muutmise ja täiendamise kohta kuni arengukava heaks kiitmiseni Vabariigi Valitsuse poolt;
- 3) valmistab ette ja esitab põllumajandusministrile arengukava raames projektide kavandid ning korraldab projektide rakendamist;
- 4) koostab ja esitab põllumajandusministrile arengukava raames projektide rakendamist kajastavad aruanded;
- 5) analüüsib arengukava eesmärke täitvate toetuste andmise ja kasutamise efektiivsust ning vajaduse korral teeb ettepanekuid toetuste andmise kohta;
- 6) teenindab tehniliselt nõukogu liikmetest ning kaasatud ekspertidest koosnevat temaatilist töörühmi.

Arengukava koostamise ja juhtimise protsessi auditeeriti Riigikontrolli 2008. aastal läbi viidud auditi „Strateegiad tervislike eluviiside ja hoiakute kujundamiseks“ raames, mille tulemusena hindas Riigikontroll arengukava „Eesti toit“ koostamise protsessi läbipaistvaks. Auditi raames toodi välja, et kuigi arengukava „Eesti toit“ koostas küll peamiselt Põllumajandusministeeriumi ametnikest koosnev töögrupp, oli koostamisse kaasatud ka mitmete organisatsioonide ja asutuste esindajatest koosnev nõukogu, millesse kuulusid nii toiduainetööstuse-, põllumeeste-, hotellide- ja restoranide ning maaturismi esindusorganisatsioonide kui ka koolide, riigiasutuste ja meedia esindajad. Samuti oli toidusektori esindajatel ja nõukogu liikmetel võimalus osaleda temaatiliste töörühmade töös. Arengukava projektidesse sisendi andmiseks loodi järgmised temaatilised töörühmad: tootjate, töötlejate ja kaubanduse töörühm, kokkade ja turismi töörühm, hariduse töörühm ja tarbijate töörühm.

4. RAHASTAMINE

Arengukava „Eesti toit“ vahendid olid planeeritud ajateljel kahanevas suunas. Arengukava rakendamisel oli peatähelepanu suunatud Eesti toidusektori jätkusuutliku arengu tagamisele ja konkurentsivõime tõstmisele ning tegevused oli planeeritud pigem toetava iseloomuga, et ärgitada ettevõtjaid rohkem ühisturundusele tähelepanu pöörama ning tulevikus ise seesuguseid algatusi eest vedama ja rahastama. Teiseks arengukava „Eesti toit“ eesmärgiks oli tarbijate harimine, et tõsta tarbijate teadlikkust toidust ja toitumisest.

Koos arengukavaga kinnitati ka finantsplaan, mis tegevuste käigus siiski muutus. Muutuste põhjuseks on mitmed asjaolud:

- Üks oluline aspekt, millest tuleneb esialgses finantsplaanis sätestatu ning tegelike maksumuste erinevus, on asjaolu, et finantsplaanis fikseeriti tegevuste indikatiivsed summad. Kuna projektidele teostajate leidmiseks korraldati riigihanked, kujunes selle tulemusel tegelik maksumus planeeritust erinevaks. Mitmete tegevuste maksumus oli ka üle- või alaplaneeritud, kuna mitmeaastase programmide puhul on finantsvahendite täpne prognoosimine pidevalt muutuvate vajaduste kontekstis keeruline.
- Arengukava eesmärkide paremaks saavutamiseks kaasati arengukava rakendamisse sihtrühma esindajaid, kellel oli võimalus projektide sisu osas temaatiliste töörühma liikmetena kaasa rääkida. Töögruppide töö tulemusena anti projektidele sisu, kuid oli tegevusi, mille osas töögruppidest ettepanekuid ei esitatud. Nimetatud põhjustel jäi finantsplaanist täitmata 3 rida (detailsem informatsioon lk 8 algavas lõigus mittetäidetud ridade kohta).
- Kolmas põhjus, miks vahendid on planeeritust teisiti ridade vahel jaotunud, on asjaolu, et oma sisu poolest on paljusid projekte võimalik paigutada mitmele reale. Näiteks võiks meetme 8 ja 9 all olevaid koolidele ja lasteaedadele suunatud projekte ükskõik kummale reale paigutada, kuna kõikide projektide eesmärgiks on ühtaegu nii toitumisharjumuste suunamine kui tüüpilise toidu alase teadlikkuse suurendamine. Analoogne olukord on ka veebilehe täiendamiseks mõeldud finantsvahendite osas. Veebilehe täiendamist oli algselt planeeritud rahastada nelja erineva meetme raames. Veebilehele telliti erineva sisuga materjale, mida sisu poolest on võimalik paigutada korraga mitme meetme alla. Kuna veebilehele kulutatud vahendite kogumaksumus kujunes kolme aasta jooksul planeeritust väiksemaks, siis on lõplikus finantsplaanis veebilehele kulunud vahendid koondatud

kolme meetme reale. Samas pöörati veebilehele arendamisele suuremat tähelepanu kahel esimesel aastal, mistõttu kulus nendel aastatel veebilehele planeeritust rohkem vahendeid.

Mittetäitmisele kuulub arengukava esialgselt finantsplaani 9 rida, mida käesoleva aruande lisas olevas finantsplaanis ei ole kajastatud. Meede 1 alt ei teostatud projekte järgmiste ridade lõikes: teadusuuringud kvaliteediga seonduvate probleemide selgitamiseks ja lahendamiseks, kvaliteedialaste laboratorsete analüüsivõimaluste kaardistamine ja täiustamine ning koolitused ja seminarid kvaliteedijuhtimissüsteemide propageerimiseks. Neist kahe esimese (teadusuuringute kvaliteediga seonduvate probleemide selgitamiseks ja lahendamiseks ning kvaliteedialaste laboratorsete analüüsivõimaluste kaardistamine ja täiustamine) mitte rakendamise põhjuseks on asjaolu, et temaatilised töögrupid ei esitanud nimetatud projektide teemal ühtki ettepanekut, mis oleks olnud sisendiks lähteülesande koostamisel. Kvaliteedijuhtimissüsteemide propageerimiseks mõeldud koolituste ja seminaride tarbeks oli finantsplaanis kavandatud vahendeid 80 000 krooni ulatuses, samal ajal oli riigieelarvest rahastavast turuarendustoetusest võimalik taotleda vahendeid sarnaste projektide rahastamiseks, mistõttu ei peetud nimetatud vahendite kasutamist kvaliteedijuhtimissüsteemide tutvustamiseks otstarbekaks. Meede 2 alt ei ole teostatud ettevõtete tootearenduse uuringut, mille osas samuti ei laekunud töögruppidele ettepanekuid lähteülesande koostamiseks. Meetmete 3 ja 9 all märgitud uuringute realt ei ole läbiviidud ühtki projekti, kuna kõik vajalikud müügiesituse ja tüüpilise toidu teadlikkuse suurendamise meetmete all planeeritud uurimist vajavad küsimused ei olnud suuremahulised, mistõttu oli võimalik need kulutõhususe saavutamise eesmärgil teiste arengukava meetmete raames teostatud uuringutesse lülitada. Meede 4 tegevustest on otsustatud mitte luua välismaalastele ja teistele huvilistele traditsioonilise toidu valmistamise õppimisvõimalusi, kuna viimastel aastatel on selles vallas olnud edukaid eraalgatuslikke projekte. Meede 5 all ei ole paigutatud ühtki projekti eraldi toidu väikekäitlejate koolituse reale, kuna sama sisuga on projektid toidu väikekäitlejate turundusteemalise koolituse ning väiketöötlemise arendamisele suunatud projektide real. Meede 8 all märgitud tegevus veebilehe www.eestitoit.ee täiendamine on teostatud teiste meetmete raames ning kõik veebilehe arendamisele kulunud vahendid on esitatud meetmete 6, 7 ja 9 vastavasisulisel real.

Lisaks mittetäidetud ridadele on selguse huvides lisatud finantsplaani ka uusi tegevusridu. Meede 3 reale „Eesti toidu visiitkaart“ on lisatud täiendavalt rida „Trükised“. Eesti toidu visiitkaartide all on silmas peetud arengukava raames valmistatud eesti toitu tutvustavaid võõrkeelseid trükiseid, mis on mõeldud turistidele. Reale „Trükised“ on arvestatud kokku kõik muud trükised, mis arengukava raames on tellitud ning mis on

suunatud eelkõige kodutarbija informeerimiseks. Meede 8 lõppu on lisatud rida „Koolitused“ kuna arengukava raames toetati üht nimetatud meetme eesmärki teenivat koolitust. Meede 9 alla on lisatud rida „Eesti toidu tutvustamine välisriikides“, mis koondab üritusi, mis korraldati eesti toidu tutvustamiseks välisriikides. Sama meetme alla on lisatud ka rida „Rakendamiskulud“, mille alla on summeeritud peamiselt tehnilised kulud (näiteks kohtumiste, koosolekute ja seminaride korraldamiseks).

Kolmeks aastaks kavandatud 45 miljoni asemel kujunes arengukava „Eesti toit“ eelarveks kolme rakendusaasta jooksul 41 011 376 krooni. Siinjuures on oluline silmas pidada, et arengukava rakendamise viimasel aastal võeti vastu negatiivne lisaeelarve, mis vähendas ka arengukava tegevusteks planeeritud vahendeid.

2006

Arengukava „Eesti toit“ eelarve 2006. aastal oli 20 miljonit krooni, millest ministeeriumi kasutada oli 7 676 000 krooni. Ministeeriumi reaalsed kulutused 2006. aastal arengukava raames olid 7 547 682 krooni. 12 324 000 krooni ulatuses oli Põllumajandusministeeriumil sõlmitud Eesti Põllumajandus- Kaubanduskojaga riigieelarvelise eraldise kasutamise leping nr 96.

2007

Arengukava „Eesti toit“ eelarve 2007. aastal oli 15 miljonit krooni, millest ministeeriumi kasutada oli 7,4 miljonit krooni, millele lisandus 0,3 miljonit krooni ületulevana eelnevast aastast. Ministeeriumi reaalsed kulutused 2007. aastal arengukava raames olid 6 511 575 krooni.

Vastavalt riigieelarvelise eraldise kasutamise lepingule nr 56 oli Eesti Põllumajandus- Kaubanduskojal 2007. aastal arengukava raames kasutada 7,6 miljonit krooni.

2008

2008. aastal tegeles arengukava tegevuste elluviimisega vaid Põllumajandusministeerium. Eelarve oli 11 miljonit krooni, sh 1 miljon eelnevast perioodist, kuid negatiivse riigieelarve tulemusena kujunes arengukava eelarve lõppsummaks 7 028 119 krooni.

5. TEGEVUSTE HINDAMINE

Riiklike strateegiate koostamisel fikseeritakse mõõdetavad üld- ja vahe-eesmärgid ning määratakse indikaatorid nende saavutamistaseme jälgimiseks.

Arengukaval „Eesti toit“ oli kaks strateegilist eesmärki: Eesti toidusektori jätkusuutliku arengu tagamine ning tarbijate huvide kaitsmine ja informeerimine. Järgnevalt on nende eesmärkide saavutamist analüüsitud arengukavas fikseeritud indikaatorite abil.

1. TOIDUSEKTORI JÄTKUSUUTLIK ARENG

Toidusektori jätkusuutlikkuse arendamisel oli arengukavas püstitatud kaks alaeesmärki, milleks oli toodete konkurentsivõime kasv ning tüüpilist ja traditsioonilist toitu valmistavate väiketootjate ning –töötajate areng.

1.1. Toodete konkurentsivõime kasv, soodustades nii tüüpiliste kui ka suurema lisandväärtusega toodete arendamist ning suurema lisandväärtusega toodete turuosa kasvu.

INDIKAATORID:

Kõigi majandusindikaatorite puhul tuleb silmas pidada, et kindlasti on olnud rida tegureid, tänu millele toimus vaadeldaval perioodil toidusektori majandusnäitajate kiire kasv ning arengukava meetmed olid vaid üks toetav abinõu, mille otsest mõju pole võimalik täpselt hinnata.

1.1.1. Netokäive töötaja kohta põllumajandussaadusi töötleva tööstuse ettevõtetes kasvab 4 aastaga 9 %. (+)

Võttes aluseks tööstustoodangu müügitulu ühe töötaja kohta toiduaineid ja jooke tootvates tööstusettevõtetes, mis 2004. aastal oli 893 579 krooni ning 2007. aastal 1 280 570 krooni, kujunes kasvuprotsendiks 43%.

1.1.2. Lisandväärtus põllumajandussaadusi töötleva tööstuse ettevõtetes kasvab 4 aastaga 15 %. (+)

Lisandväärtus toiduainetööstuses on tõusnud 2003. aastal 2 845 532 000 kroonilt 4 473 093 000 kroonini 2007. aastal, seega oli tõus 57%.

1.1.3. Toiduainetööstuse arengu- ja uurimiskulud on 5 aastaga suurenenud 20%. (–)

Arengu ja uurimiskulud toiduainetööstuse ettevõtetes on aastate lõikes olnud väga erinevad, kõikides 5,6 miljonist kroonist 2004. aastal kuni 15 miljoni kroonini 2005. aastal. Kui võtta aluseks 2004. aasta baas, olid 2007. aasta lõpuks kulud suurenenud 87%. Samas võrreldes 2003. ja 2007. aasta andmeid, on arenduskulud vähenenud.

1.1.4. Jaemüük on kasvanud 4 aastaga 40%. (+)

Toidukaupade jaemüük oli 2004. aastal 15 miljardit krooni ning on kasvanud nelja aastaga 65% (25,4 miljardi kroonini).

1.1.5. Põllumajandussaaduste ekspordi maht on kasvanud 4 aasta jooksul vähemalt 20% (2004. aastal 5,6 miljardit krooni). (+)

2008 aastal oli põllumajandussaaduste ekspordi maht 12 miljardit krooni. Kasv on olnud 2,1 kordne.

1.1.6. Ekspordi osatähtsus toiduainetööstuse kogumüügis on tõusnud 5 aastaga 3%. (–)

2003. aastal oli ekspordi osatähtsus toiduainetööstuse kogumüügis 28,3%, 2008 aastal 28,4%.

1.1.7. Suurema lisandväärtusega (töödeldud) toodete osakaal ekspordis on suurenenud 35%. (–)

2004. aastal oli töödeldud toodete osakaal ekspordis 38,6%, 2008. aastal 46,3%, seega oli kasv 20%. Kuigi indikaatorina fikseeritud protsenti pole saavutatud, on märkimisväärne asjaolu, et rahalises mahus on töödeldud toodete eksport suurenenud 3 korda.

1.1.8. Põllumajandus- ja toidumessidel osalevate ettevõtete arv on kasvanud (–)

2006. aastal osales arengukava „Eesti toit“ raames messidel 26 ettevõtet, 2007. aastal 30. 2008. aastal negatiivse riigieelarve tõttu rahastati vaid riigi osalemist Rahvusvahelisel Rohelisel Nädalal Berliinis ning seetõttu toimus messidel esindatud ettevõtete osas langus. Samas ei oma Põllumajandusministeerium informatsiooni ettevõtete erainitsiatiivil külastatud messide kohta.

1.1.9. On käivitunud brändiprojekt, mis aitab kaasa Eesti toiduainete ja toitumise maine ning tuntuse tõstmisele välisriikide tarbijate hulgas. (+)

Arengukavale töötati välja visuaalne identiteet, millest lähtuvalt on koostatud Eesti riigi esindusstendi kontseptsioon.

1.1.10. On arendatud välja ühtne Eesti riigi esindusstendi kontseptsioon messide tarbeks. (+)

2007-2009. aastal on Eesti riigi stendid põllumajandus- ja toidumessidel olnud inspireeritud arengukava visuaalse identiteedi materjalidest.

Järgnevalt on antud lühiülevaade erinevate meetmete raames toimunud suuremate projektidest, mis võimaldab paremini mõista elluviidud projektide panust arengukava eesmärkide saavutamisse.

Meede 1. Toidu kvaliteedi tagamine

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Kvaliteedialased koolitused mahe- ja väiketootlejatele	Väiketootjatele korraldati kaks marjade ja puuviljade töötlemise, üks juustu valmistamise ning üks köögiviljade töötlemise koolitus, kus tähelepanu oli pööratud kvaliteedi teemadele. Käsitleti enesekontrollisüsteemi, sh HACCP süsteemi, selle rakendamise praktilisi küsimusi ning mahetoodangu käitlemise erisusi.
2006	Mahetootjate ja mahetoodete	Projekti eesmärgiks oli kaardistada mahetoodangu

	turustamise uuring	paiknemine maakondade, tootjate ja tooteliikide ning koguste ja tarneaegade lõikes. Uuring viidi läbi mahepõllumajanduse registris registreeritud tootjate hulgas.
2007	Alandatud energiasisaldusega toiduainete alase teavitustöö korraldamine	Viidi läbi analüüs 150 toote osas (võrreldi 75 alandatud rasvasisaldusega toodet nende analoogidega, milles tavapärane suhkru- ja rasvasisaldus). Saadud info põhjal valmistati tarbijale infomaterjal, mis selgitas tarbijatele alandatud energiasisaldusega toodete eripärasid, mis avaldati artiklitenä ajakirjanduse vahendusel.
2007	Kvaliteedikäsiraamatute koostamine väiketöötajatele	Koostati kvaliteedi käsiraamat ehk hea hügieenitava juhend maaturismi ettevõtetele ja väikekäitlejatele, mille eesmärgiks oli koostada käitlejatele põhjalik abimaterjal, mis sisaldaks toidukäitlemise valdkonnas kehtivate seaduste täielikku ülevaadet.
2007	Koolitoidu- ja koolisööklate konkurss	Projekti eesmärgiks oli propageerida tervislikku koolitoidu ja parimate näidete varal innustada koolitöötajaid oma tööd (retseptuuri, kvalifikatsiooni jms) mitmekesistama ja täiendama ning parandama koolitoidu kvaliteeti. Projektis osales 28 kooli, „Parim koolisöökla 2007“ võitjaks tunnistati Kivi-Vigala Põhikool. 1. novembril toimus projekti raames ka seminar „Koolitoidu-lihtne ja tervislik“, mis oli suunatud koolide juhtkonnale, maakondade terviseedendajatele ning tootlustajatele. Seminaril osales ligikaudu 100 inimest.

Meede 2. Tootearenduse stimuleerimine töötamaks välja tüüpilisi ja kõrgema lisandväärtusega tooteid

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Konkurss „Parim toiduaine 2006“	Konkurss „Parim Toiduaine“ on ainuke tootearendusele suunatud tootevõistlus Eestis, mille eesmärgiks on tutvustada tarbijatele uusi tooteid ja innustada tootjaid tegelema tootearendusega. Võistluse käigus hinnatakse ekspertide poolt viimase aasta jooksul turule tulnud toidutooteid. Esimeses voorus selgitatakse välja parimad uudistooted erinevates tootekategooriates, mille võitjad osalevad omakorda parima toiduaine valimisel teises voorus. 2006. aastal osales konkursil 137 uut toodet 34lt ettevõttelt.
2006	Retseptuuri arendamise projekt	Projekt hõlmas traditsiooniliste Eesti vanade retseptide kogumist ja nende uuendamist. Projekti tulemiks oli 3000 tiraaziga kokaraamat ning projekti tulemusi tutvustav konverents. Raamatu valmimisele eelnes pooleaastane periood, mille jooksul tegeleti raamatusse jõudnud retseptide kogumise, arendamise ning välja töötamisega. Kokaraamat saadeti 615 üldhariduskoolile, 57 kutsekoolile, 595 lasteaiale ja algkoolile ning 614 toitlustusasutusele.
2006	Projekt „Eesti tee“	Korraldati maitse- ja ravimtaimekasvatajatele kümme erinevat teabe- ja õppepäeva, igal üritusel osales ligikaudu 30 huvilist. Koostati ka Eesti taimeteed tutvustav trükis. Projekti tulemuseks oli ühistegevuse aktiveerumine ning ühingu loomine. 2006. aasta lõpul loodud MTÜ Ravimtaimeliit koondab maitse- ja ravimtaimekasvatajaid ning suunab nende tegevust ka pärast arengukava lõppemist.
2007	Regionaalsete retseptide arendamise projekt	Lisaks suurele üle-Eestilisele retseptiarenduse projektile koguti 2006. aasta jooksul retsepte ka Eesti eri regioonidest (Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti, Ida-Eesti, Lääne-Eesti ja Setumaa). 2007. aastal valiti neist välja 32 parimat ning töötati retseptidele välja tehnoloogilised kaardid, mis võimaldab

		toitude valmistamist toitlustusasutustes. Retseptide alusel koostati retseptikaardid, mis jaotati 350-le maaturismiettevõttele.
--	--	---

Meede 3. Üldise müügiedustusideoloogia välja arendamine

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Arengukava visuaali loomine	Projekti sisuks oli arengukava visuaali/märgi väljatöötamine koos stiiliraamatu ja fotopangaga. Visuaali kontseptsiooni aluseks on Eestimaa puhas loodus. Logo moodustavadki puhtad värvilaigud - pintsli tõmbed, mis maalivad sinise pilvitu taeva, sügavrohelise metsa ning selge sinise veega järve, kus peegeldub seesama metsatukk. Lisaks on logol ka ereroheline heinamaa ning kuldkollane viljapõld. Projekti raames valmis ka hulk logoga suveniire ja reklaammaterjale, mida on järgnevate aastate jooksul levitatud nii kodu- kui välismaal.
2006	Eesti toidu trükised (Eesti toidu visiitkaart)	Arengukava raames valmis mitmeid Eesti toitu ja retsepte tutvustavaid trükiseid. Ühe taolise trükisena valmis inglise keeles retseptiraamat „Taste of the Senses in Estonia“. Tiraaž 5000 tk. Valminud trükiseid on jaotatud arengukava raames osaletud messidel, turismiinfopunktides ning Tallinna suuremates hotellides.
2006	Postimehe vaheleht Maaelu Heaks arengukava “Eesti toit” väljaanne	Tarbija teavitamisele suunatud Postimehe vaheleht. Tiraaž eesti keeles 65 000 ja vene keeles 16 000. Trükises käsitleti rahvustoitude temaatikat, jagati teadmisi teadlikuks toitumiseks, tutvustati arengukava projektide hetkeseisu ning Soome praktikat toidukultuuri edendamisel.
2007	Riigi stendi kontseptsiooni välja arendamine ja messidel osalemine	2007. aastal korraldati osalemine kuuel messil/välisüritusel. 19.-28. jaanuar 2007.a esindati riiki rahvusvahelisel põllumajandus- ja toiduainetööstuse messil Roheline Nädal ehk Grüne Woche, kus 105m ² stendipinnal oli esindatud 22 ettevõtte toodang, tasuti ka pinna broneering 2008. aasta Grüne Wocheks. 25. märtsil 2007.a toimus Berliinis Euroopa Liidu 50. aastapäeva tähistamisele pühendatud Euroopa Päev, kus olid esindatud kõik EL liikmesriigid. Eesti pakkus külastajatele viie ettevõtte toodangut ning jaotusmaterjale toitude ning turismivõimaluste kohta. 2.-5. aprill 2007 toimus Peterburis rahvusvaheline toiduainetööstuse ja pakendimess Interfood, kus Eesti stendil tutvustas oma toodangut 4 ettevõtet, jaotati materjale Eesti maaelu, põllumajanduse, toiduainetööstuse ja turismivõimaluste kohta. 4.-6. september 2007.a toimus Göteborgis Skandinaavia suurim toiduainete ja jookide mess Interfood, kus Eesti 60 m ² suurusel ühisstendil oli esindatud 9 toiduainetööstust. 13.-16. september 2007. a toimus Leedus põllumajanduse, toiduainete töötlemise, pakendamise ja hulgikaubanduse mess Agrobalt, kus oma toodangut tutvustasid 4 toiduainetööstust. 2007. aasta sügisel toimus Saksimaa Simmel kaupluseketis AUE Eesti toodete esitlusmüük „Tervisliku Eesti toiduga kevadesse“, kus oli esindatud 9 ettevõtet 30 tootega.
2007	Kunstiraamatu „Maaliline Gurmeed“ väljatöötamine	Koostöös Eesti Peakokkade Ühendusega töötati 2007. aasta lõpus välja Eesti kunsti ja toidukultuuri tutvustav raamat, mis sisaldab 24 peakoka poolt 48 natüürmordi ainetel välja töötatud roogasid. Raamatut jagati Eestis toimunud rahvusvahelisel kokandusvõistlusel Global Chef Challenge. Tiraaž 1000.

1.2. Tüüpilist ja traditsioonilist toitu valmistavate väiketootjate ning –töötajate areng.

INDIKAATORID:

1.2.1. Traditsioonilist toitu pakkuvate toitlustusettevõtete (maaturismi ettevõtete) arvu kasv 200 ettevõtteni (+)

2005. aastal oli traditsioonilist toitu pakkuvate toitlustusettevõtete arv ca 170, neist 98 MTÜ Eesti Maaturism liikmed. Arengukava raames MTÜ Maaturism tellimusel läbi viidud uuringu tulemusel kaardistati 260 rahvustoitu pakkuvat toitlustus- ja majutusasutust. Ministeerium hindab antud indikaatori osas arengukava tegevuste panust kõrgelt, kuna mitmete projektide raames on valmistatud maaturismi ettevõtetele traditsioonilisi toiduretsepte tutvustavaid väljaandeid ning info regionaalsete retseptide kohta on kättesaadav veebilehelt www.eestitoit.ee.

1.2.2. Traditsioonilist toitu pakkuvate toitlustusettevõtjate poolt pakutava toiduvaliku kasv. (+/-)

Kuigi uuringuid menüüde osas ei ole läbi viidud, on paljudes restoranides tekkinud rahvuslikud menüüd ning kodumaisust kasutatakse üha enam kui müügiargumenti. Arengukava raames on tehtud erinevaid toitlustusettevõtetele suunatud projekte, näiteks saadeti 2006. aasta detsembris Eesti Toidu Kokaraamat 615 üldhariduskoolile, 57 kutsekoolile, 595 lasteaiale ja algkoolile ning 614 toitlustusasutusele, eesmärgiga innustada koolide ja toitlustusasutuste kokkasid rikastama oma menüüd eestipäraste roogadega. Lisaks on toimunud mitmeid koolitusi maaturismi ettevõtetele.

1.2.3. Toitlustamise teemalist koolitust saanud (väike)toitlustusettevõtete arvu kasv (+)

Arengukava „Eesti toit“ raames korraldati kahel aastal maaturismi ettevõtetele kolmepäevased koolitused ning anti välja rahvustoitude retsepte sisaldav kaust.

1.2.4. Tunnustatud Eesti Maatoit konkursist osavõtjate arvu kasv (-)

Tunnustatud Eesti Maatoit oli Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja poolt 2005. aastal ellu kutsutud projekt, mille eesmärgiks oli väärtustada väikeettevõtetes valmistatavaid tooteid ja toite, samuti tutvustada maaelu ja maatevõtlust läbi omapäraste ja maitsvate toitade. 2005. aastal osales konkursil 14 osavõtjat. 2006. aastal osales 11 tootjat, hindamiseks pakuti üle 30 toote või toidu. 2007. aastal esitas osalemisavalduse 9 tootjat, hindamiseks pakuti ligi 30 toodet või toitu. 2008. aastal nimetatud konkurssi ei toimunud.

Meede 4. Traditsioonide kaitse

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Võistlus „Noor kokk 2006“	Võistlus kutsekoolides koka eriala õppivatele õpilastele, mille eesmärgiks on populariseerida rahvusköögi temaatikat noorte kokkade seas. Eelvoorus oli võimalik osaleda kõigil huvilistel, lõppvooruks valiti esitatud kodutööde (menüüde) põhjal välja 7-8 finalisti, kes pidid kodutööna esitatud menüü kohtunike silme all teostama. Menüü koostamisel tuli võistlejatel lähtuda rahvusköögist. 2006. aastal esitati eelvooru 14 tööd üheksast

		koolist. 2007. aastal laekus võistlusele 12 tööd ning 2008. aastal 14 tööd üheksast koolist.
2007	Kutseõppeasutuste õpetajate koolitus	Projekti eesmärgiks oli suunata kutsekoolides rohkem tähelepanu eesti köögile. 2007. aastal oli kahepäevase koolituse teemaks "Eesti toit-rahvuskultuuri osa", kus osales 24 pedagoogi. Projekt toimus ka 2006. aastal, mil peamise teemadena käsitleti kaasaegset eesti kööki võrdluses arhailise köögiga ning keskenduti tasakaalustatud toitumise teemale. Osalejateks oli 24 pedagoogi üheteistkümnest kutseõppeasutusest.
2006	Rahvuslike ja kohalike toitude valmistamise ja serveerimise käsiraamat	Maaturismiettevõtjatele koostati ja trükiti 1000 eksemplari rahvuslike ja kohalike toitude valmistamise ja serveerimise retseptikäsiraamatut. Trükised jaotati maaturismiettevõtjatele, maal asuvatele toitlustusettevõtetele ja kokandust ning turismi õpetavatele kutsekoolidele.

Meede 5. Väiketootjate ning-töötajate toetamine

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Väikekäitlejate turundusteemaline koolitus	Turundusteemaline koolitus koosnes kolmest osast: koolitusmaterjalide koostamine, õppereis ja koolituste läbiviimine. Koolitusmaterjalid pidid põhinema teiste EL liikmesriikide väikekäitlejate turunduspraktika näidetel. Toimus õppereis Rootsi, mille alusel koostati hiljem koolitus Eesti väikekäitlejatele. Koolitused viidi läbi Viljandis (38 osalejat), Sakus (16 osalejat) ning Tartus (24 osalejat).
2007	Kohaliku toidu väikekäitlemise tehnoloogiate alane koolitus	Toimus 4 kahepäevast praktilist koolitust. Teemadeks olid marjade ja puuviljade käitlemine, köögiviljade käitlemine, pagaritoodete käitlemine ja suitsuliha käitlemine. Projekti oli kaasatud välisekspert ja mitmed nõustajad Eestist. Koolitusel osales 50 käitlejat.
2007	Juustu väiketöötlemise alane koolitusreis Rootsi Jämtlandi maakonda	Projekti raames külastasid 13 väiketöötajat kuut Rootsi Jämtlandi maakonna väikemeiereid ja läbisid praktilise juustu valmistamise koolituse. Praktiline koolitus toimus Rõsta õppemeiereis, kus koolitusreisil osalejad valmistasid sini- ja valgehallitusjuustu. Projekti väljundina valmisid koolitusmaterjalid tulevasteks sarnasteks koolitusteks.

2. TARBIDAJA HUVIDE KAITSE JA INFORMEERIMINE

Tarbijate huvide kaitse ja informeerimise suunal oli püstitatud kaks alaeesmärki, milleks olid tarbijate teadlikkuse tõstmine toiduohutuse ja kvaliteedi valdkonnas ning tõsta tarbijate ja turistide teadlikkust tüüpilisest toidust ning suunata toitumisharjumusi tervislikuma toitumise suunas. Järgnevalt on vaadeldud eesmärkide all indikaatorite fikseeritud tasemetega saavutamist.

2.1. Tõsta tarbijate teadlikkust toiduohutuse ja –kvaliteedi valdkonnas

INDIKAATORID:

2.1.1 Kohalikku toitu kvaliteetseks pidavate tarbijate hulk on kasvanud või püsinud samal tasemel. (–)

2005. aastal läbi viidud Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringu kohaselt hindas kohalikku toidukaupa püsivalt kvaliteetseks 51% elanikest ning 47% leidis, et kvaliteet on

kõrge. 2007. aastal hindas toidukaupu püsivalt kvaliteetseks 44% elanikest ning 41% elanikest arvas, et toidukaupade kvaliteet on kõrge. 2008. aastal hindas kodumaise toidu kvaliteeti kõrgeks vaid 34% vastajatest ning alati püsivaks 42% vastajatest. Siinkohal tuleb silmas pidada, et toidu kvaliteedi tajumine tarbijate poolt sõltub paljudest asjaoludest, muuhulgas on antud indikaatori taseme kujundamisel oluline roll ettevõtetal endil.

2.1.2. Tarbijate toidukaupade märgiste alane teadlikkus on tõusnud keskmiselt 5% (–)

Toidumärgiste alast teadlikkust uuriti tarbijatelt 2004., 2006. ja 2009. aastal. Kõige tuntum märgis on tarbijate seas Tunnustatud Eesti Maitse (pääsukesemärk), mille tuntus oli 2004. aastal 86%, 2009. aasta alguses läbi viidud uuringu tulemusel 92%. Tunnustatud Maitse tuntus on samade aastate võrdluses hoopis langenud 74%lt 71%ni. Sama tendents on ka märgiste Parim Toiduaine (77%lt 82%ni) ning Eestis Kasvatatud (66%lt 56%ni) puhul. Märkimisväärne on asjaolu, et Tunnustatud Maitse, Parima Toiduaine ja Eestis Kasvatatud märgiste tuntus oli kõige kõrgem 2006. aastal, mida võib selgitada asjaolu, et märgiste alast teavitust teostati arengukava raames aktiivsemalt just 2006. ja 2007. aastal.

2.1.3. Ökomärgi alane informeeritus on vähemalt 50% tarbijatest. (+)

2005. aastal oli Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringu kohaselt 2005. aastani kehtinud mahemärgi alane informeeritus 22%. 2006. aastal oli tarbijate informeeritus ökomärgist 26% (Elanike toitumisharjumused ja ostueelistused 2007). 2009. aasta alguses läbi viidud uuringu tulemused näitasid, et ökomärgi tuntus tarbijate seas oli 54%. Ministerium hindab arengukava panust konkreetse indikaatori taseme saavutamisel märkimisväärseks, kuna mitmeid kordi on koostatud materjale, kus selgitatakse erinevate toidumärgiste tähendusi ning eraldi on korraldatud ka ökomärgi tutvustusüritusi.

Meede 6. Toidukvaliteedi alase teavituse tõhustamine

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Toidumärgiseid ja toidu märgistust tutvustav voldik	Projekti eesmärgiks oli tõsta tarbijate teadlikkust toidukaupade vabatahtlikest märgistest (Tunnustatud Eesti Maitse, Tunnustatud Maitse, Parim Toiduaine, Eestis Kasvatatud, Aus Kaup, Ökomärk jne) ja pakendi märgistusest. Tiraaž 75 000, millest 65 000 jaotati Postimehe vahel. Ülejäänud trükised jaotati erinevate siseriiklike teavitussyrituste raames.
2006	Toidu märgistuse alane uuring	Uuringu eesmärgiks oli uurida tarbijate teadlikkust toidu märgistuse osas. Tulemustest selgus, et probleemne küsimus on päritolumaa märgistus ning vaid väike osa elanikkonnast oskab pakendil olevast infost olulist välja lugeda.
2007	Toiduohutuse alane infovoldik	Tarbijatele suunatud toiduohutuse põhialuseid tutvustav infovoldik, kus käsitleti toidulisandite ning toidus kasutatavate lisaainete teemasid. Tiraaž eesti keeles 65 000, vene keeles 30 000.
2008	Vaheleht „Tark Valik“	Postimehe vahel ilmunud vaheleht, mis käsitles põhjalikult erinevaid tarbijate jaoks olulisi teemasid. Tarbijatele selgitati toidu pakendi märgistust, jagati näpunäiteid teadlikuks ja tervislikuks toitumiseks ning tuletati meelde toiduohutuse põhimõtteid. Tiraaž 75 000.

Meede 7. Aidata tarbijatel orienteeruda toidukaupade vabatahtlike märgiste hulgas

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Mahetoidu alane tarbijateavitus ning ökomärgi tutvustus	Töötati välja ja valmistati 4 komplekti riiklikku ökomärki kandvaid messi- ja laadastende illustreerivaid materjale. Korraldati 2 Tallinna elanikele suunatud mahetoodete tutvustamiskampaaniat, mille raames oli huvilistel võimalik mahetooteid degusteerida ning ankeetküsitlusel osaleda. Üleriigilises trükimeedias avaldati mahetooteid tutvustavad artiklid.
2006	Venekeelne toidumärgiste voldik	Projekti eesmärgiks oli tõsta venekeelse elanikkonna teadlikkust vabatahtlikest toidumärgistest. Koostati voldik, mis sisaldas informatsiooni 10 vabatahtliku toidumärgise kohta (Tunnustatud Maitse, Tunnustatud Eesti Maitse, Parim Toiduaine, Eestis Kasvatatud, Aus Kaup. Ökomärk, Kaitstud päritolunimetus, Kaitstud geograafiline tähis, Garanteeritud traditsiooniline eritunnus ja Euroopa Liidu ökomärk). Tiraaž 100 000, mis jaotati ajalehtede vahel ning kauplustes.
2007	Toidumärgiste voldikute jaotamine	Eelnevatel aastatel valmistatud vabatahtlike toidumärgiseid tutvustavate trükiste jaotamine üleriigiliste eesti- ja venekeelsete päevalehtede vahel ning jaekaubanduses. Kokku jaotati 275 400 voldikut.

2.2. Tõsta tarbijate ja turistide teadlikkust tüüpilisest toidust ning suunata toitumisharjumusi tervislikuma toitumise suunas.

INDIKAATORID:

2.2.1. Eesti toidu maine turistide seas on tõusnud ja nad on Eestile tüüpilise toidu eripärast teadlikumad. (–)

Kõnealuse indikaatori taseme mõõtmist alustati arengukava rakendamise esimese aasta suvel. 2006. aastal viidi läbi esimene uuring, mille tulemusel selgus, et üldine rahulolu turistide seas Eestis söödud toiduga oli 5-palli süsteemis 4,2 palli (EKI Eesti toidu kuvand turistide seas 2006). 2007. aastal püsis hinnang samal tasemel, ka siis oli üldine rahulolu Eestis pakutava toiduga 4,2 palli (EKI Eesti toidu kuvand turistide seas 2007). Kahjuks ei ole teada, milline oli olukord arengukava lõppedes, kuna 2008. eelarveliste vahendite vähenemise tõttu uuringut enam läbi ei viidud.

2.2.2. Tarbijate hinnangul on tervislikkuse osatähtsus toidu ostuotsuse tegemisel püsinud 75% tasemel (2005) või tõusnud. (–)

2006. aastal määrasid toidukaupade valiku tarbija jaoks ülekaalukalt kolm tegurit: **värskus** (96% vastanutest pidas väga tähtsaks), **kvaliteet** (96%) ja **maitse** (92%). Väga tähtsad on ostuotsuse langetamisel ka tervislikkus (73%), koostis (67%), soodne hind (62%), toote välimus (56%) ning kodumaine päritolu (58%). (EKI Elanike toitumisharjumused ja

ostueelistused 2007). Arengukava lõppemise järel läbi viidud uuringu tulemustel oli tervislikkuse osatähtsus toidu ostuotsuse tegemisel 67%.

2.2.3. On käivitunud rukki populariseerimise programm (+)

Rukki ning rukkileiva populariseerimise programm on käivitunud koostöös Eesti Põllumajandusmuuseumiga. 2008. aasta jooksul osales programmis 6178 last. 2009. aastal on projektis võimalik osaleda vähemalt 4000 lapsel.

2.2.4. On käivitunud programm "Koolileib, köögivili ja puuvili" (+)

Programm töötas 2006. ja 2007. aastal. 2007. aasta oli pühendatud leiva temaatikale.

Järgnevalt on esitatud ülevaade suurematest projektidest, mida teadlikkuse suurendamiseks ning tarbijate toitumisharjumuste mõjutamiseks on arengukava raames kolme aasta jooksul rakendatud.

Meede 8. Tarbijate toitumisharjumuste suunamine tervislikuma toitumise suunas

Rakendamise aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Noortele suunatud piima populariseeriv kampaania Piimstream	Kampaania eesmärgiks oli populariseerida piima ja piimatoodete tarbimist noorte seas. Kaks kuud kestnud noortekampaania keskseks elemendiks oli veebikeskkond www.piimstream.ee (ka vene keeles). 2 kuu jooksul külastati lehte üle 85 000 korra, lisaks Eestile ka Soomest, Rootsist, Lätist ja Venemaalt. Piimateemalisele mängule registreerus ligi 5000 mängijat. Kampaania lõppes Tallinna Lauluväljakul muusika- ja spordiüritusega.
2006	Programm "Koolileib, köögivili ja puuvili"	Projekt „Koolileib, köögivili, puuvili“ ehk "Toidulaua meistrid! Front 3" toimus koostöös erialaliitudega. Keskmes oli taaskord laste seas populaarne suhtluskanal internetikeskkond, kasutati noorte seas tuntud ansamblit Slide Fifty, mille liikmed rääkisid köögiviljade ja puuviljade kasulikkusest. Veebilehel oli üleval nii muusika kui info toiduainete kohta. Veebilehte külastati 200 000 korda. Aktiivseid registreerunuid, kes võtsid osa ka viktoriinist, oli 2900.
2007	Tervislik koolitoit igasse kooli	7.-9. klasside õpilastele mõeldud võistlusmäng, mille raames tuli koostada etteantud summa raames koolilõuna näidismenüü. Esitada tuli põhjendused ja retseptid koos arvutustega toidus sisalduva energia kohta. Parimad said auhinnaks raamatupoe kinkekaardid. 2007. aastal laekus kokku 20 võistlustööd, iga töö taga oli kuni 5-liikmeline õpilaste grupp. Projekt toimus ka 2006. aastal, mil kokku laekus 29 võistlustööd.
2007	Turistide uuring	2006. ja 2007. aastal uuriti arengukava vahenditest eesti toidu kuvandit turistide seas. Mõlemal aastal küsitleti 1000 turisti. 2007. aastaks oli turistide teadlikkus eesti toidust veidi paranenud, ent teadmatus oli endiselt suur. Eesti toidu kuvand oli turistide jaoks positiivne, ent väga üldine. Keskmise hinnang Eestiis söödud toidule 5 palli süsteemis oli mõlemal aastal 4,2.
2008	Uuringu arengukava	Uuriti 100 toiduga seotud valdkonna eksperdi arvamust

	rakendamisest	arengukava rakendamise ja eesmärkide saavutamise kohta. Valim koosnes tootjatest, töötlejatest, nende liitudest (41%), tootlustusettevõtete esindajatest (24%), ametnikest, teadusasutuse töötajatest (19%), ajakirjanikest (10%), haridusasutuste (4%) ja kauplusekettide esindajatest (2%). Enamus vastajaskonnast (53%) hindas oma kursisolekut arengukavaga pigem heaks. Vastajate keskmine hinnang arengukava elluviimise senisele käigule 5-pallisel skaalal oli 3,24.
--	---------------	--

Meede 9. Tüüpilise toidu alase teadlikkuse suurendamine ning traditsioonide kaitse

Aasta	Projekti nimi	Sisu
2006	Lastele ja noortele suunatud mahetoodete alane teavitus	Mahetoodete alase teavituse korraldamine vabaõhuüritustel. Projekti eesmärgiks oli edastada noortele informatsioon meelelahutuslikus vormis. Infopunktis jaotati harivaid trükiseid, näidati õppefilme Eesti põllumajandusest, toimusid töötoad, viidi läbi viktoriine ja muid harivaid mänge. 2006. aastal toimus teavitustöö järgmiste ürituste raames: 20.-21. aprill Maamess Tartus, 1.mai Kuusalu Kevadlaad, 12.-13. mai jalgrattaretk "Kuidas elad, Virumaa?", 27. mai Tamsalu valla päevad, 2.-3.juuni Jäneda Aia- ja Lillepäevad, 9. juuni AGRI, 9. juuli Porkuni päevad, 29.-30.juuli Jäneda talupäevad, 4.-5.august Kuressaare merepäevad, 23.september Suur Paunvere Väljanäitus. Projekt toimus ka 2007. aastal, mil maheteavitus viidi läbi suve jooksul toimunud kümnel vabaõhuüritusel: 1. mai Kuusalu Kevadlaad, 6. mai Tartu kevadlaad, 11.-12. mai jalgrattaretk „Kuidas elad, Matsalu?“, 1.-2 juuni Jäneda Aia- ja Lillepäevad, 9. juuni Rakvere linna päevad, 7. juuli Porkuni päevad, 28.-29. juuli Jäneda talupäevad, 4.-5. august Kuressaare merepäevad, 25. august Ökofestival Põlvas, 26. august Saue külade päevad.
2006	Eesti toidu päev	Laiemale avalikkusele suunatud Eesti toidu päev toimus 20. oktoobril 2006. aastal Põlvas. Ürituse sai laias laastus jagada kaheks osaks: esimene oli laiemale avalikkusele mõeldud toitude degustatsioon meelelahutuslikus vormis ning teiseks osaks oli toiduvaldkonna ekspertidele suunatud seminar, mille raames anti ülevaade arengukava rakendamise hetkeseisust. Eesti toidu päeval osales hinnanguliselt 2000 külastajat. Seminaril osales 139 inimest. Toitude degustatsioonil osales 23 tootjat 78 tootega. 2007. aastal toimus Eesti toidu päev 26. oktoobril Haapsalus, kus toitude degustatsioonil osales 30 tootjat.
2006	Lihaveiseid tutvustav lühifilm	Tegemist on 15-minutilise lühifilmiga, milles kajastatakse lihaveiste kasvatamist Eestis, lihaveise liha tootmist ja töötlemist ning valmistamise viise. Lühifilm saadeti kõigile põllumajandusharidust pakkuvatele kutseõppeasutustele.
2007	Telesaade „Jätku leiba“	2007. aastal alustatud publitsistikasaade maaelu ja toiduainetööstuse teemadel. 2008. aastal projekt jätkus, arengukava raames toodeti kokku 50 saadet. Saateid jälgis pidevalt 50 000-60 000 vaatajat. Saated olid kordusena ETV eetris 2009. aasta suvel.
2008	Leiva- ja võiprogramm Põllumajandusmuuseumis.	Koostöös Eesti Põllumajandusmuuseumiga töötati põhikooli lastele välja hariv muuseumiprogramm, kus lastele tutvustati leivategu ning õpilased said osaleda või valmistamises. 2008. aastal osales programmis kokku 6178 last. Projekt toimus ka 2007. aasta viimased paar kuud, mille jooksul osales programmis ligikaudu 1000 õpilast. Leiva- ja võiprogramm jätkus 2009. aastal, mille jooksul oli võimalus leiva- ja võiteos osaleda 4000-l lapsel.
2008	Pilootprogramm „Maal on mõnus“	Projekt toimus koostöös Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooliga. Programm sisaldas traktori- ning hobusõitu

		ning harivaid tegevusi järgmistes õpikodades: mesilas, käsitöötoas, villatoas ning õppeköögis. 2008. aastal osales pilootprogrammis 686 last. Projekt jätkus ka 2009. aastal, mil selles sai osaleda 2000 õpilast.
--	--	--

Kuigi kõikide indikaatorite osas ei ole saavutatud püstitatud eesmärke, on oluline ära märkida, et käitumise muutumisele orienteeritud programmide puhul on tegevuste tulemusi mitmel põhjusel keeruline mõõta. Esiteks seepärast, et meetme mõju võib avalduda alles pikema perioodi möödudes ning teisalt võidakse soovitud tulemuseni jõuda mitmete erinevate meetmete koosmõjul. Näiteks võivad puu- ja köögivilja tarbimise kasvule kaasa aidata erinevate strateegiate (sh ka eraalgatuslike kampaaniate) raames läbi viidud tegevused. Seetõttu on väga keeruline määratleda, kui suurt mõju avaldas tarbimise kasvule mingi konkreetse meetme alategevus.

6. ARENGUKAVA MÕJU

Hindamaks arengukava „Eesti toit“ tulemuslikkust, tuleks esmalt vaadelda arengukava strateegilisi eesmärke, milleks on ühelt poolt Eesti toidusektori jätkusuutliku arengu tagamine ning teisalt tarbijate huvide kaitse ja informeerimine.

Lisaks tegevuste ja indikaatorite analüüsimisele on Põllumajandusministeerium viinud läbi uuringud nii toiduvaldkonna ekspertide kui laiema avalikkuse seas. Turu-uuringute AS-i poolt 2008. aastal läbiviidud uuringust „Arvamused arengukava „Eesti toit“ kulgemisest 2008. Toiduvaldkonna asjatundjate uuring“ ilmneb, et 54% küsitletud toiduvaldkonna ekspertidest peavad arengukava raames ellu viidud tegevuse tugevateks külgedeks ning suurimateks saavutusteks asjaolu, et arengukava rakendamise on suudetud ühiskonnas tekitada diskussioon eesti toidu teemal ning eesti toidule seeläbi rohkem tähelepanu tõmmatud ja seda rohkem väärtustama hakatud. Selle tõenduseks on fakt, et üha rohkem ettevõtjaid on kodumaisuses hakanud nägema müügiargumenti. Eesti restoranides, kokasaadetes ja jaekaubanduses võib üha sagedamini näha, et kasutatakse ja esitletakse eestipäraseid tooraineid või maitseid.

Avalikkuse silmis on „Eesti toit“ pälvinud nii positiivset kui negatiivset tähelepanu, sageli on arengukava meedias ka liialt politiseeritud, pööramata tähelepanu sisuliste küsimustele. Vaatamata mõningale negatiivsele tähelepanule on arengukava siiski tekitanud olulist diskussiooni ning tõstnud eesti toidu temaatika avaliku arutelu teemaks. Laiema avalikkuse hinnanguid arengukava kohta on uurinud Eesti Konjunktuuriinstituut oma 2008. aasta aprillis avaldatud uuringus „Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused“. Nimetatud uuringu tulemuste kohaselt on 89% vastanutest kuulnud vähemalt ühest läbiviidud projektist või üritusest. Arengukava „Eesti toit“ projekte hindasid elanikud vajalikeks, üksikute projektide vajalikkuse hinnang mahtus vahemikku 63%-94%. Kõige vajalikumaks peeti ettevõtete osalemist kodumaistel toidumessidel (94% vastanutest) ja mahetoidu tutvustamist (93%), kaheksa elanikku kümnest pidas vajalikuks konkursside korraldamist, toidumärgiste tutvustamist, kutseõppeasutuste õpilaste kutsevõistlusi, eesti toidu tutvustamist välismaal ja Eestis ning kampaaniaid ja võistlusmänge lastele, eestikeelseid kokaraamatuid, koolitusi, seminare erialaspetsialistidele, voldikuid jt infomaterjale ning uuringuid.

Pärast arengukava lõppemist, 2009. aasta alguses Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbiviidud uuringus „Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused“ küsiti elanike arvamust riigipoolsete tarbijatele suunatud algatuste kohta nagu arengukava „Eesti toit“ ning kuivõrd on tunnetatud läbiviidud ürituste mõju. Valdav osa (81%) elanikest pidas taolisi riigipoolseid meetmeid vajalikeks. Elanike väidetel on nad arengukava tegevuste tulemusel hakanud senisest rohkem tähelepanu pöörama toidu kvaliteedile (44% vastanutest). Toitumisharjumused on muutnud tervislikuma suunas 27%-l tarbijatest, 24% vastajatest märkis ka, et arengukava tegevuste tulemusel orienteeruvad nad paremini kohalike toidukaupade märgistesüsteemis. 22% elanike arvates on tõusnud nende teadlikkus kohalikest toidust, mille tulemusel nad on hakanud seda ka enam tarbima. Arengukava mõju oli suurem eestikeelsele elanikkonnale, mida tunnetas 63% kõigist vastanutest, sh 69% eestlastest ning 51% mitte-eestlastest.

Võttes arvesse nii toidusektori ekspertide kui ka avalikkuse hinnanguid arengukavale tervikuna, võib järeldada, et arengukava on oma põhilised eesmärgid täitnud. Rakendatud meetmete mõju avaldub eeskätt üldise suhtumise ja teadmiste muutumises pikema aja jooksul. Siinjuures tuleb silmas pidada, et toiduturul on väga palju tegureid ja meetmeid, mis käesolevas arengukavas eesmärgiks seatud indikaatorite taset mõjutavad ja seetõttu on üsna keeruline väita, et just ühe või teise meetme rakendamine on olnud indikaatori eesmärgiks seatud taseme saavutamise põhjuseks.

Hinnates analoogilise arengukava vajalikkust järgnevateks aastateks, tuleb tõdeda, et tarbijakäitumise muutmisele suunatud meetmete rahastamise kava peaks olema pikaajaline, kuna soovitud tulemuste saavutamiseks peab teavitustöö olema järjepidev. Antud seisukoht tugineb Riigikontrolli poolt esitatud soovitusel, kus juhiti tähelepanu asjaolule, et arvestades tegevuste pikaajalist mõju, tuleks tähelepanu pöörata planeeritud tegevuste rahastamise tagamisele ka negatiivse riigieelarve tingimustes. Põllumajandusministeerium on soovitusel kuulda võtnud ning leidnud vaatamata riigieelarve kärbetele vahendeid arengukava eesmärgi järgivate tegevuste jätkamiseks.